

predočiti načelo Ignorantia iuris nocet, če nimajo sploh prilike, spoznati vsebino veljavne norme? Da se odstranijo dvomi o pravni veljavnosti kake uredbe, naj se že v pooblastilu navede, ali ima uredba zakonsko moč, da ne bi šele po letih to vprašanje postalo sporno.

S publikacijo teh sklepov ministrskega sveta se bo vsekakor olajšal pregled nad našo zakonodajo in sicer brez večjih težav.

Prestolonasledstveni red septembrske ustave.

Dr. Gorazd Kušej.

Ustava z dne 5. septembra 1951 daje takoj v čl. 1 pravno opredelbo državne oblike, ko pravi, da je kraljevina Jugoslavija nasledna in ustavna monarhija. Prilastek naslednosti odnosno dednosti loči to vrsto monarhije od volivne monarhije, prilastek ustavnosti pa od tipa nevezane, absolutne monarhije. Poslednji določa obseg monarhovih ustavnih pristojnosti, medtem ko prvi meri na način, po katerem se v taki državni tvorbi zaseda prestol. Prav ti dve sodili služita tudi teoriji za razvrščanje raznih oblik monarhije,¹ tako da čl. 1 že daje splošne obrise državne tvorbe, katero ustava zasnavlja. Namen tega sestavka je samo dognanje, kako je v ustavi izvedena misel dedne ali nasledne monarhije.

Bistvo dedne ali nasledne monarhije je, da prihaja vladar na prestol kot član določene rodbine, dinastije imenovane in sicer po nekem posebnem pozivnem redu, ki se nazivlje prestolonasledstveni red. Pojma dinastije in prestolonasledstvenega reda sta za vsako dedno monarhijo nujna in je njuna določitev osrednja sestavina, jedro ustave vsake dedne monarhije. Dosledno temu ima tudi septembrska ustava nekaj predpisov, ki zadevajo ta vprašanja. Nahajajo se v čl. 36, 37 in čl. 47, ki ureja posebni primer, ko pričakuje vdova po kralju ali prestolonasledniku posmrtnika. Glavni določbi sta v čl. 36 in 37. Po prvi vlada v kraljevini Jugoslaviji kralj Aleksander I. iz dinastije Karadjordjeve, katerega nasleduje njegovo moško potomstvo po vrsti prvorojenstva. Iz druge sledi, da si kralj, če nima moškega potom-

¹ Jellinek G., Allgemeine Staatslehre,³ str. 691 ss.

stva, določi naslednika iz stranske vrste. Če tega kralj do svoje smrti ne stori, izvoli narodno predstavništvo v skupni seji kralja iz iste dinastije.

O dinastiji oziroma pravilneje o začetniku dinastije ustava pač ne dopušča dvomov, ko pravi v čl. 56, da „v kraljevini Jugoslaviji vlada kralj Aleksander I. iz dinastije Karadjordjeve“. S tem je dovolj jasno označen Karadjordje Petrović kot tista oseba, po kateri se presoja krog ljudi, ki so člani dinastije Karadjordjevićev. So to vsi njegovi krvni potomci, izhajajoči iz veljavnega zakona. Omembe je vredno, da vidovdanska ustava ni smatrala za ustanovitelja dinastije, ki naj vlada v novo nastali državi, Karadjordja, temveč njegovega vnuka, kralja Petra I. Karadjordjevića. Tako vsaj se je tolmačil čl. 56 odst. 1, kjer je bilo rečeno, da „v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev vlada Peter I. Karadjordjević,“² katerega „nasleduje prestolonaslednik Aleksander in njegovo moško potomstvo iz zakonitega zakona po vrsti prvorojenstva“. A že besedilo čl. 7 zakona o kraljevski oblasti in o vrhovni državni upravi z dne 6. januarja 1929 se je približalo stilizaciji septembrske ustave o določitvi dinastije, ker je bilo tam določeno, da vlada v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev kralj Aleksander I. „iz dinastije Karadjordjevićev.“ Tudi rodbinski pravilnik za člane kraljevskega doma kraljevine Jugoslavije z dne 5. aprila 1930 govori v čl. 1 o udih kraljevskega doma „dinastije Karadjordjeve“.

Če je vprašanje dinastije v septembrski ustavi dovolj točno rešeno in ni težav glede odrejanja njenih udov, stvar s prestolonasledstvenim redom ni tako enostavna. Po splošno priznanih načelih je pomen dinastije v tem, da ona objema tiste osebe, ki edine lahko prihajajo v poštev za zasedbo prestola. Pripadnost k dinastiji je torej pogoj oziroma lastnost, ki jo mora imeti neka oseba, da bi sploh mogla priti na prestol, ona je istovetna s sposobnostjo za prestolonasledstvo. Treba pa je še odločiti vprašanje, kateri ud dinastije naj stopi na prestol, kadar nastopi njegova upravnitev. Tej nalogi služi nek poseben pozivni red, ki določa že vnaprej, kateri član dinastije je v danem primeru poklican zasedbi prestol. Čl. 56 septembrske ustave je po ustaljenem običaju imenoval v trenutku uvedbe ustave vladajočega kralja Aleksandra I. imenom. Obenem je določil njegovo m o š k o

² Jovanović SI, Ustavno pravo kraljevine SHS, str. 308; Krek, Grundzüge des Verfassungsrechtes des Königreiches der Serben, Kroaten und Slowenen, str. 49.

potomstvo kot tiste člane dinastije, ki po redu prvorojenstva za njim prevzemajo prestol. Interesantno je, da čl. 56 septembrske ustave govori samo o kraljevem moškem potomstvu in ne kakor čl. 56 vidovdanske ustave ali kakor čl. 57 ustave kraljevine Srbije iz l. 1903 o moškem potomstvu „iz zakonitega zakona“. Vendar temu dejstvu ne gre prisojati kakšen poseben pomen, zakaj že po splošnih dinastičnih pravilih so člani dinastije samo tisti potomci njenega začetnika, ki izhajajo iz veljavnega zakona. Čim pa je nezakonsko potomstvo izključeno iz dinastije, je s samim tem dejstvom izključeno tudi od prestolonasledstva. Poleg čl. 56, ki mora veljati kot glavno prestolonasledstveno pravilo, imamo v čl. 57 posebno določbo, ki prihaja do uporabe šele tedaj, ko prestol po odrebah čl. 56 ni mogoče zasesti.

Sama vsebina čl. 57 ima že nekatere nejasnosti.³ Tako ni nič določeno o obliki, s katero si kralj imenuje naslednika iz stranske vrste. Po našem mnenju je treba zahtevati svečan kraljev pismeni čin, ki mora biti sopodpisan od ministrskega sveta in začasa objavljen, saj gre za izredno pomemben državnopravni čin kraljevske oblasti, a po čl. 54 ustave mora biti vsak pismeni čin kraljevske oblasti, če naj velja, sopodpisan po pristojnem ministru ali kar od vsega ministrskega sveta, ki s tem prevzame za ustavnost oziroma zakonitost ter pravilnost takega čina odgovornost. Dvomov o tem, kdaj je kralja v smislu čl. 57 smatrati brez moškega potomstva, bržkone ne bo. Gotovo je, da meri čl. 57 samo na moško potomstvo, ki bi po dinastičnih načelih moglo zavzeti prestol in na nobeno drugo.⁴ Pač pa je vprašanje, kaj

³ Kostić L., Komentar ustava, str. 107 ss.

⁴ Zato mislimo, da se oklepa preveč črke čl. 56 in čl. 57 ter zamenjarja njun smisel tolmačenje, katero daje Džisalović R. v razpravi „Imenovani naslednik prestola i njegove funkcije“, na str. 4. posebni odtis iz časopisa Pravna Misao, Beograd, 1959. On pravi, da bi se mogel kralj poslužiti pravice do imenovanja naslednika iz stranske vrste po čl. 57 le tedaj, če ne bi imel sploh nobenega moškega potomstva, med katero je šteti tudi njegove morebitne nezakonske sinove. Kar se nezakonskega moškega potomstva tiče, ono sploh ne spada k dinastiji, zavoljo česar ni sposobno za prestolonasledstvo in državnopravno v nobenem oziru ni upoštevno. Zato ga čl. 57 gotovo nima v mislih, saj bi drugače lahko z isto logiko trdili, da je zato, ker čl. 56 ne govori izrečno o kraljevem moškem potomstvu iz zakonitega zakona, treba red prvorojenstva vzeti zgolj časovno, tako da bi morebitni najstarejši kraljevi nezakonski sin bil poklican k zasedbi prestola pred prvim kraljevim zakonskim, vendar mlajšim sinom. Napačnost takega razlogovanja je na dlani. Teže je odgovoriti na vprašanje, kaj tedaj, če ima kralj zakonskega sina, ki je po čl. 56 ustave poklican k prestolonasledstvu, a se mu je odrekel. Tu gre za problem, ki bi se v ustavni monarhiji z oblično ustavo le na

krije izraz „stranska vrsta“. Ali so mišljene samo agnatske stranske vrste, torej tiste, ki izvajajo preko samih moških udov dinastije svoje poreklo od ustanovitelja dinastije, ali so mišljene tudi kognatske stranske vrste, ki vzdržujejo zvezo z ustanoviteljem dinastije preko njegovih potomk. V ustavi ni za rešitev tega vprašanja nobenega oslonca. Zato bo pač od kralja, ki pride v položaj, da uporabi svojo pristojnost za imenovanje naslednika, in od tolmačenja njegove vlade odvisno, kakšen pomen je pripisovati izrazu „stranska vrsta“. Vendar kralja po čl. 37 ne zadeva dolžnost, da si imenuje naslednika iz stranske vrste. Če on tega ne stori, niti ni pričakovati po čl. 47 rojstva pomsrtnika, ki bi bil poklican zasesti prestol, zadene takoj po smrti kralja dolžnost narodno predstavništvo, da izvoli kralja „iz iste dinastije“. Pojem dinastije je vsekakor širši od pojma stranske vrste in obsega gotovo vse agnatske in kognatske linije, ki izhajajo od začetnika dinastije. Tu je narodno predstavništvo, za čigar veljavni sklep mora po analogiji čl. 71 zadostovati prisotnost ene tretjine vseh senatorjev ter ene tretjine vseh poslancev in navadna večina ali celo točna polovica glasov vseh prisotnih, vezano samo toliko, da mora izbrati moškega zakonskega potomca Karadjordja, ne glede na to ali izvaja svoje poreklo od njega preko samih zakonskih potomcev ali preko potomk. Če tudi take osebe ne bi bilo najti, je treba smatrati po čl. 48, da je ostal prestol po odredbah ustave brez naslednika. Tedaj prevzame ministrski svet kraljevsko oblast, skliče takoj narodno predstavništvo na posebno zasedanje, če itak že ne zaseda, na kar se vprašanje o prestolu odloči.⁵

ta način pravilno rešil, da bi ustavnorevizijski činiči to odrečenje sprejeli in njej ustrezno ustavni prestolonasledstveni red spremenili. Le tedaj bi šla kralju pravica iz čl. 37, da si imenuje naslednika iz stranske vrste.

⁵ Po čl. 37 zadeva narodno predstavništvo ustavna dolžnost, izbrati kralja iz dinastije Karadjordjeve, čim obstoji še kakšen član te dinastije. Iz tega izvira tudi za vlado, ki mora tedaj po analogiji čl. 45 začasno izvrševati kraljevsko oblast ob svoji odgovornosti, dolžnost ukreniti vse, da se ta izvolitev čimprej izvede, in opustiti vse, kar bi jo moglo zavleči. Zato ji je treba odreči pravico do razpusta narodne skupščine. V primeru uporabe čl. 48 je stvar drugačna. Ker ni nobenih moških članov dinastije več, je smatrati, da je ugasnila. Ministrski svet prevzame na temelju ustavnega predpisa izvrševanje kraljevske oblasti v polnem obsegu in od njegovega sporazuma z narodnim predstavništvom je odvisno, ali se bo izvolil novi kralj takoj ali ne. Nobene pravne ovire tudi ni, da bi se izbrala kraljica, ki bi bila članica Karadjordjeve dinastije, vendar bi veljala kot začetnica nove dinastije. Izvolitev novega kralja po čl. 48 bi pomenila poseben

Če je tako že v samem čl. 37 precej nejasnosti, pa obstoji nejasnost tudi o tem, kdaj pride čl. 37 ustave na čelno do uporabe, kar je v zvezi z vprašanjem po odnosu predpisa čl. 36 do predpisa čl. 37. Tu je mogoče dvojje tolmačenje, kakor bomo pokazali. Prav zato mislimo, da je upravičena zahteva, da akt o imenovanju prestolonaslednika sopodpiše ministrski svet, zakaj če je več možnosti za tolmačenje kakšne ustavne določbe, mora nekdo za pravilnost tega tolmačenja prevzeti odgovornost. Ker je kralj za izvrševanje svojih ustavnih pristojnosti neodgovoren (čl. 55, odst. 2), mora zanj prevzeti odgovornost pristojni minister oziroma ministrski svet.

Eno tolmačenje trdi, da je čl. 36 mogoče razumeti samo tako, da poziva izključno le kraljeve sinove na prestol po vrsti prvorojenstva.⁶ Kralja torej nasleduje njegov najstarejši sin. Če bi ta umrl še pred svojim vladajočim očetom in zapustil sina, potem pride na prestol ta njegov prvorojeni sin itd. Čl. 36 postavlja na ta način načelo primogeniture sinov vsakokratnega vladajočega kralja. Najprej pride vrsta na prvega kraljevega sina in njegovo zakonsko moško potomstvo, potem na drugega, tretjega itd., kolikor jih pač je. O tem, da ima čl. 36 v mislih primogenituro po linijah in ne mogoče po bližini sorodstvene stopnje do vladajočega kralja, tako da bi recimo ne prišel za vladajočim kraljem na prestol vnuk po njegovem najstarejšem sinu, temveč kraljev drugorojeni sin, ni spora. Po našem mnenju tudi govori za linijsko nasledstvo jasno čl. 47 ustave. Tam je namreč določeno za primer, ko kralj ob smrti ni zapustil moškega potomstva, a je kraljica ob času kraljeve smrti noseča, da ostane prestol toliko časa nezaseden, dokler se posmrtno dete ne rodi. Če se rodi sin, potem on kot edini sin preminulega kralja takoj zasede prestol. Isto pa velja tudi tedaj, če prestolonaslednik v času kraljeve smrti ni več bil pri življenju, a je zapustil nosečo vdovo. Čeprav je v

primer spremembe ustave, za katero ni treba ustavnorevidijskega postopka po čl. 114 in 115. Šlo bi tedaj samo za spremembo čl. 36, vsi drugi predpisi bi morali ostati nedotaknjeni. Gotovo pa je, da bi mogla tako ministrski svet, ki bi na podlagi čl. 48 izvrševal kraljevsko oblast, kakor tudi narodno predstavništvo predlagati spremembo ustave sploh, n. pr. odpravo monarhije in ustanovitev republike. Za tako bistveno spremembo, ki bi zadevala celo vrsto ustavnih določb, bi bilo treba ubrati ustavnorevidijsko pot po čl. 114 in 115, s katero je v zvezi nujen razpust narodne skupščine, odreditev volitev za njo in sklicanje nove.

⁶ Kostić, n. d., str. 107; Džisalović, n. d., str. 3, posebno op. 3 in str. 4.

tem poslednjem primeru preminuli kralj imel recimo še enega sina, bo odločeno vprašanje, ali bo on poklican zasedeti prestol, šele tedaj, ko bo vdova po njegovem starejšem bratu rodila dete. Če bo dete moškega spola, bo ono zasedlo prestol, sicer pride na vrsto drugi sin preminulega kralja. Analogno bo moralo isto pravilo veljati tedaj, ko nastane isti položaj še za življenja vladajočega kralja. Takrat bo prav tako vprašanje, kdo bo prestolonaslednik, rešeno šele z rojstvom otroka po preminulem prestolonasledniku. Če se rodi posmrtnik, postane on prestolonaslednik, če se rodi posmrtno žensko dete, postane prestolonaslednik drugi kraljevi sin. Vrnimo se sedaj k čl. 56! Po obrazloženem tolmačenju torej postavlja prvenstveno prestolonasledstveno načelo, ki velja za vsakega vladajočega kralja posebej. On pozivlje potemtakem za vsakokratnim vladajočim kraljem na prestol samo njegovo zakonsko moško potomstvo po pravkar navedenem redu. Za vsakim kraljem, ki pride na prestol po čl. 56 kot krvni potomec prejšnjega vladajočega kralja, pa pride v primeru, da nima svojega zakonskega moškega potomstva, do uporabe čl. 57 kot nadaljnji prestolonasledstveni red. Tak kralj si lahko odredi naslednika iz stranske vrste in če je takih vrst več, potem je od kralja odvisno, za katero od teh vrst in za katerega moškega uda izbrane vrste se odloči. Pri svojem izboru ni vezan na nobeno upoštevanje sorodstvene bližine takih različnih vrst niti na kakšen red posameznih članov v vrsti.

A poglejmo, če ni mogoče še drugačno tolmačenje odnosa čl. 56 in čl. 57. Čl. 56 se glasi takole: „V kraljevini Jugoslaviji vlada kralj Aleksander I. iz dinastije Karadjordjeve. Kralja Aleksandra nasleduje njegovo moško potomstvo po vrsti prvorojenstva“. Če bi bil v septembrski ustavi samo ta predpis o prestolonasledstvenem redu, ne bi bilo nobenih dvomov; ti nastajajo šele v zvezi s čl. 57. Kako so se pa glasili predpisi o prestolonasledstvenem redu v ustavah, ki so služile sedanji za vzor? V čl. 7 zakona o kraljevski oblasti in vrhovni državni upravi z dne 6. januarja 1929 je bilo rečeno: „V Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev vlada kralj Aleksander I. iz dinastije Karadjordjevičev. — Kralja nasleduje njegovo moško potomstvo iz zakonitega zakona po vrsti prvorojenstva. — Če kralj nima moškega potomstva, si določi naslednika iz stranske linije.“

⁷ V Kostičevem komentarju je v reprodukciji čl. 56 na str. 106 izpadla beseda „Aleksandra“, ki se nam zdi za pravilno razumevanje čl. 56 nadvse važna.

Čl. 56 vidovdanske ustave se je glasil tako: „V Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev vlada Peter I. Karadjordjević. Kralja Petra nasleduje prestolonaslednik Aleksander in njegovo moško potomstvo iz zakonitega zakona po vrsti prvorojenstva. — Če kralj nima moškega potomstva, si določi naslednika iz stranske vrste s pristankom narodne skupščine. Za ta sklep je potrebna nadpolovična večina celokupnega števila članov narodne skupščine.“ Čl. 57 srbske ustave iz l. 1905. pa je določal: „V kraljevini Srbiji vlada kralj Peter I. iz dinastije Karadjordjeve. — Kralja Petra nasleduje njegovo moško potomstvo iz zakonitega zakona po vrsti prvorojenstva. Če kralj ne zapusti moškega potomstva, preide prestol na stransko vrsto po istem redu prvorojenstva.“

Da bi spremembe v besedilu navedenih predpisov, ki so ob raznih časih določali prestolonasledstveni red, pravilno razumeli, moramo vsakega od njih postaviti v ustrezni zgodovinski okvir. Čl. 57 srbske ustave je predvideval, da pride za kraljem Petrom I. na prestol njegov prvorojeni sin Jurij s svojim moškim zakonskim potomstvom; če ta vrsta izumre, njegov drugorojeni sin Aleksander s svojim moškim zakonskim potomstvom in če bi obe ti dve vrsti ugasnili, potem bi prišla na prestol vrsta kneza Arsena kot edina preostala agnatska vrsta po začetniku dinastije, Karadjordju. Spremenjena stilizacija čl. 56 vidovdanske ustave je imela več razlogov. Novi državi je bila dana nova dinastija s tem, da je bil določen vladajoči kralj Peter I. Karadjordjević kot njen začetnik. Za njegovega naslednika je bil odrejen njegov drugorojeni sin Aleksander, ki je postal že l. 1909 srbski prestolonaslednik, ker se je njegov prvorojeni brat Jurij odrekel prestolu zase in za svoje potomstvo. To odrečenje je bilo svoj čas potrjeno v štatutu o kraljevskem domu, ki ga je kralj Peter I. predpisal dne 30. avgusta 1909 (objavljen je bil v Srpskih Novinah z dne 26. februarja 1911). Prestolonaslednik Aleksander v času uvedbe vidovdanske ustave ni imel moškega potomstva, saj še poročen ni bil. Kraljeviča Jurija in njegovo vrsto pa je čl. 152 ustave, ki je potrdil veljavo štatuta o kraljevskem domu za novo državo, izključil s tem tudi od prestolonasledstva v njej.⁸ Tako je obstajal strah, da bi utegnila dinastija izumreti s tedanjim prestolonaslednikom Aleksandrom, ki je že od 24. junija 1914 izvrševal namesto svojega očeta vso kraljevsko oblast, najprej v kraljevini Srbiji in nato od

⁸ Jovanović Sl., n. d., str. 508. n. 12 živonstvo 91

1. decembra 1918 do 16. avgusta 1921 v državi Srbov, Hrvatov in Slovencev, ko je za preminulim očetom zasedel prestol. Zato je določba odst. 2 čl. 56 merila nanašajoča na njega. On naj bi si v primeru potrebe določil naslednika iz stranske vrste,⁹ pri čemer se je največ jemala v misel agnatska vrsta kneza Arsena in njegovega sina kneza Pavla, katera je bila tedaj sploh izven vladajoče dinastije, kakor jo je določala vidovdanska ustava. Obstajal je pa tedaj tudi še en kognatski ud dinastije Petra I. Karadjordjevića, namreč knez Vsevolod Romanov, sin hčerke kralja Petra I., kneginje Jelene in kneza Ivana Konstantinovića Romanova. Veljavnost morebitnega imenovanja naslednika, ki bi v prvem primeru pomenila razširitev dinastije, v drugem pa poziv kognatskega uda dinastije, je čl. 56 vidovdanske ustave vezal na pristanek narodne skupščine, za katerega bi se morala zediniti nadpolovična večina vseh njenih članov, torej ista večina, ki je bila zahtevana za sprejem predlaganih sprememb v ustavi, le da ni bilo treba kakor sicer razpusta ene skupščine in izvolitve nove. Lahko pa trdimo, da je čl. 56 vidovdanske ustave zahteval za imenovanje naslednika pismen kraljev akt, katerega bi morala sopodpisati vlada, ki bi pred narodno skupščino ta akt zagovarjala in zanj nosila odgovornost.

Iz opisanega zgodovinskega položaja, ki je narekoval dikcijo čl. 56 vidovdanske ustave, je njen najbolj priznani komentator napravil zaključek, da je šla pravica za imenovanje naslednika po odst. 2 čl. 56 izključno samo kralju Aleksandru I., ne pa njegovim moškimi potomcem, zakaj zanje bi veljal samo prestolonasledstveni red po odst. 1 čl. 56.¹⁰ Če je bil ta zaključek edino mogoč, je dvomljivo, vendar je to sedaj brez pomena. Značilno je vsekakor, da je bil čl. 56 tolmačen tako, da je njegov prvenstveni smisel v tem, da prihaja moško potomstvo Aleksandrove vrste na temelju samega ustavnega predpisa na prestol po redu prvorojenstva, računane po linijah in da velja to pravilo vse daleč, dokler je še kakšen agnatski zakonski potomec kralja Aleksandra I. pri življenju. Kar se čl. 7 zakona o kraljevski oblasti in vrhovni državni upravi tiče, lahko z gotovostjo trdimo, da je mislil samo na kralja Aleksandra I., ko je

⁹ Jovanović Sl., n. d., str. 309 s. poroča, da je vlada ustavnemu odboru pojasnila, da je treba stransko vrsto odrediti po predpisih grajanskega zakonika, da torej obsega i agnatsko i kognatsko vrsto.

¹⁰ Jovanović Sl., n. d., str. 309.

v odst. 5 odrejal, da si kralj, če nima moškega potomstva, določi naslednika iz stranske linije. Kakor je znano, je navedeni zakon pomenil po svoji vsebini ustavo za takozv. šestojanuarsko dobo, katera je bila že vnaprej označena kot zgolj prehodna in ki naj bi se čimprej končala z uvedbo prave ustavne vladavine. Kralju so se bili do tedaj sicer že rodili trije sinovi, kljub temu je imel prevzem določbe o imenovanju naslednika iz čl. 56 vidovdanske ustave svoj smisel. Če bi n. pr. kralj bil po kakšnem nesrečnem naključju zgubil svoje potomstvo, bi brez take odredbe po njegovi smrti prestol ostal prazen. Kajti zakon sploh ni mogel predvideti drugačne zasedbe prestola za tak primer, ker poleg kralja ni bilo drugega vrhovnega državnega organa, parlamenta, ki bi bil mogel po potrebi vprašanje zasedbe prestola rešiti z izvolitvijo novega kralja. Tudi sedanja ustava je, kakor vidimo, pridržala ustanovo imenovanega prestolonaslednika iz stranske vrste in pristojnost za tako imenovanje prepustila izključno kralju, ki ni vezan na kakšen pristanek narodnega predstavništva. Zdi se nam, da v tej ustavi pravica imenovanja prestolonaslednika ni bila ustanovljena toliko z ozirom na kralja Aleksandra I., zakaj njegovo moško potomstvo je obstajalo, kolikor za primer, ko bi njegovo moško agnatsko potomstvo izumrlo. To domnevo podpira po našem mnenju okolnost, da je v septembrski ustavi prvič dvojje že na zunaj ločenih predpisov o prestolonasledstvenem redu, medtem ko so poprej vsi predpisi, zadevajoči ta red, bili zbrani v eni sami določbi. Mnenja smo, da je s tem ustavodavec hotel podčrtati to, da je čl. 56 jemati kot samostojno celoto, ki podaja neodvisno od čl. 57 glavno prestolonasledstveno načelo, a da pride čl. 57 šele subsidiarno do uporabe tedaj, ko predpis čl. 56 ni več izvedljiv.¹¹ Če je tako, potem prihaja na prestol moško potomstvo kralja Aleksandra I. po redu prvorojenstva, torej njegovo agnatsko moško potomstvo, dokler ga je kaj. Agnatski udje Aleksandrove vrste zasedajo tedaj prestol po redu najbližje linijske sorodstvene stopnje in mesta v njej, ki se računa po odnosu do kralja Aleksandra I.; in dokler je kakšen tak

¹¹ Značilno je, da zastopnik prvega tolmačenja, profesor Kostić, n. d., str. 107 graja to oddvajanje predpisov, ker jih smatra za organsko celoto. Mi pa smatramo, da je bila ta oddvojitev namerno izvedena, da bi se podčrtalo nasprotno dejstvo, da ne gre za organsko celoto.

agnatski ud Aleksandrove vrste pri življenju, vladajoči kralj ni pristojen uporabiti pravico za imenovanje naslednika iz stranske vrste, še manj pa je poklicano narodno predstavništvo za izvolitev kralja iz Karadjordjeve dinastije. Pravico do imenovanja naslednika ima torej še le tisti kralj, ki je zadnji agnatski ud Aleksandrove vrste. S tem bi bil tudi pojem stranske vrste iz čl. 37 bolj odrejen. Pod agnatskim vidikom bi prihajala v poštev edino vrsta kneza Pavla z njegovim zakonskim moškim potomstvom, a pod kognatskim vidikom predvsem vrsta sestre kralja Aleksandra I., kneginje Jelene in kesnejše vrste morebitnih vnukinj kralja Aleksandra I. Za pravilnost tega tolmačenja odnosa čl. 36 in čl. 37 govore splošna dinastična načela, ki grede za tem, da se prestol, dokler je le mogoče, zaseda po nekem ustaljenem, od volje prizadetih neodvisnem redu, ki ustanovo izbora zato sprejme lahko samo kot poslednjo skrajnost. Več ko verjetno je, da je tudi septembrska ustava ubrala to pot, posebno še če pomislimo, da jo je oktroiral kralj Aleksander I. sam. Tudi duhu dedne monarhije tak prestolonasledstveni red najbolj ustreza, zakaj sodobni smisel njenega obstoja je v tisti njeni koristnosti in smotrnosti, katero zadobiva ravno po dejstvu, da je v njej najvišji položaj odtegnjen vsakršni politični borbi. Samo tako je tudi vladarju zagotovljen nadstrankarski in izmirjevalni položaj, ki je posebno za ustavnega monarha svojstven.¹²

Če pa priznamo kot pravilno prvo tolmačenje odnosa čl. 36 in čl. 37, potem bodo vedno, kadar vladajoči kralj nima lastnega moškega potomstva, odprta vrata posameznim političnim vplivom, ki bodo preko vlade skušala izvajati na kralja pritisk, naj imenuje določeno osebo sebi za naslednika. Če tega kralj ne bi hotel storiti, bi se boj po njegovi smrti izvojeval v samem narodnem predstavništvu. Naj navedemo primer, ki posebno jarko kaže neumestnost take ureditve prestolonasledstvenega reda. Recimo da kralj, ki ima več sinov, umre, ko so še vsi nedoletni. Najstarejši stopi na prestol po čl. 36, toda umre, še preden doseže polnoletnost. Kaj sedaj? Če se postavimo na stališče prvega tolmačenja, nastane najprej vprašanje, ali je bilo namestništvo za časa življenja nedoletnega kralja upravičeno imenovati mu naslednika? Če to priznamo, je ono skupno z vlado odlo-

¹² Schmitt C., Verfassungslehre, str. 286 s., in tam navedeno slovstvo.

čilo, kdo bo bodoči kralj. Če namestništvo tega ni storilo, potem mora voliti kralja narodno predstavništvo, ki je vezano samo toliko, da voli kralja iz iste dinastije. Po drugem tolmačenju v tem primeru ni nobene težkoče, nedoletnega kralja nasleduje njegov najstarejši brat. To tolmačenje čl. 56 torej ne smatra za prestolonaslednika samo najstarejšega kraljevega sina, temveč vsakega zakonskega agnatskega potomca kralja Aleksandra I., ki bi prišel po tako razumevanem čl. 56 na prestol pod pogojem, da bi vladajoči kralj tedaj preminul oziroma se odrekel prestolu. S tem dobi vprašanje pravilnosti enega ali drugega tolmačenja smisla in odnosa čl. 56 in čl. 37 še nadaljnji pomen, kajti vprašanje, kdo je prestolonaslednik, se ne pojavi samo v hipu, ko vladajoči kralj umre, temveč utegne nastopiti že poprej, saj je polnoletni in za vladanje sposobni prestolonaslednik že za časa kraljevega življenja poklican, da pod ustavno predvidenimi pogoji kralja zastopa ali namestuje (čl. 40, 42).¹³

Obžalovati je treba, da so ustavni predpisi o prestolonasledstvu toliko dvoumni, da dopuščajo dvoje tolmačenj, kar bi utegnilo v danem primeru izzvati zelo neljube spore. Zato se nam je zdelo prav, da opozorimo na to dejstvo in izražamo željo, da bi se pri bodoči reviziji ustave, ki je že zaradi doslej nastale in še nameravane spremembe notranje državne organizacije postala potrebna, postavila tako jasna prestolonasledstvena pravila, da bi njihov smisel bil izven vsakega dvoma.¹⁴

¹³ Stefanović J. se je v razpravi „Zamenjivanje šefa države“, posebni odtis iz Mjesečnika, 1935, str. 30 s., tudi mimogrede dotaknil vprašanja, koga je po naši ustavi smatrati za prestolonaslednika. On daje čl. 56 smisel tolmačenja, ki je v tej razpravi navedeno kot drugo, vendar za svoje mnenje ne navaja razlogov.

¹⁴ Mislimo, da bi bilo umestno podvreči reviziji tedaj tudi čl. 38 ustave, ki določa člane kraljevskega doma. Medtem ko se krog tistih članov, ki so odrejeni po svojih sorodstvenih vezeh do vsakokratnega vladarja, s spremembo vladarja menja, ohrani knez Pavle in njegovo moško potomstvo ne glede na spremembo v vladarjevi osebi članstvo v kraljevskem domu, vse njegovo žensko potomstvo pa do omožitve. Namenu ustanove kraljevskega doma bi edino ustrezalo, da bi obsegal poleg kraljice matere in kraljeviča Jurija za bodoče vse moške agnatske potomce pokojnega kralja Aleksandra I. z njihovimi soprogami, ne glede na spremembe v vladarjevi osebi, in njihovo žensko potomstvo do omožitve. Poleg Aleksandrove vrste pa naj bi kraljevski dom dinastije Karadjordjeve še obsegal vrsto kneza Pavla tako kakor je to že sedaj določeno v čl. 38 ustave in čl. 1 rodbinskega pravilnika za člane kraljevskega doma kraljevine Jugoslavije z dne 5. aprila 1930.